

Zvonimir — dobri kralj Hrvata

Joja RICOV

Doba u koje ulazimo dubok je srednji vijek, zemlja koju spominjemo je Hrvatska između Jadrana, Dunava, Drave pa i preko nje, država: Kraljevstvo Hrvatâ. Vrijeme: druga polovica XI. stoljeća. Naši obalni gradovi: Zadar, Solin, Split, Biograd, Osor, Nin dika su Dalmatiae ac Croatiae, Juga Lijepe Naše, s razložnom zavisti glâšeni diljem tada čitava poznatoga svijeta. Zagreba, naše današnje prijestolnice, kao da još nema: iako već jest, rodit će se - poveljama! - kroz koje desetljeće, dva, s utemeljenjem Zagrebačke biskupije 1094.

U romansko-latinaškim nam priobalnim komunama (mislimo naravno na gradove) još teče proces pohrvaćivanja pučanstva. Tek 1177, kad papa Aleksandar III. uđe u Zadar, puk i svećenstvo pozdravit će ga hvalama što će se visoko oriti i odzvanjati "in eorum sclavica lingua" - na njihovu hrvatskome jeziku.

U predaji ribarâ, pastirâ, i težakâ s obrtnicima, velmožama i plemstvom još živi zbiljski ponos na neustrašivoga Domagoja, "pessimus dux Croatorum" - najgoreg vođu Hrvatâ, na hrabre a nemilosrdne Neretvane i moćnoga nam Tomislava, prvog hrvatskoga kralja, na velikoga Krešimira, IV. u istoimeno me nizu, a jagma za ovom zemljom, ljepoticom Sredozemlja i Balkana, ne jenjava međ susjedima, a nesloga i stranoljublje uz ropski mentalitet ne prestaju da nas kolju, crvotočeci integritet našega geopolitičkog, teritorijalno upravnoga i biocetničkog, narodonosnog organizma. S Hrvatima u sva doba isti, neizmijenjeni usud, ista - neizmijenjena priča. I kada muca, i kada nagađa, i kada telegrafski suhoparno bilježi i nabraja, zastaje ili dvoji, povijesnica ovako govori:

Po smrti kralja Krešimira IV. tri se stranke opcijski nadmeću u Hrvatskoj: 1. je za izbor Krešimirova sinovca Stjepana, 2. pledira za bana Zvonimira, 3. bi za kralja htjela župana Slavca, iz ugledna hrvatskog plemena Svačić. Za Stjepana su latinsko svećenstvo i obalni gradovi, za Zvonimira njegovi mađarski rođaci, za Slavca većina hrvatskoga naroda pa tako on postade kraljem, ali ga Rim ne prihvati. Tako je, prema Trogiraninu Luciusu, pisao i donedavno djelatni nam povjesnik Vjekoslav Klaić. No činjenica je da je Slavac kao rex (kralj) ili dux (vojvoda, vođa) vladao hrvatskim Neretvanima na prijelazu iz XI. u XII. stoljeće. A normanski knez Amiko nije zarobio njega nego Petra Krešimira IV. koji mu je za svoje oslobođenje iz

ropstva ustupio više dalmatinskih gradova među kojima i Nin i Biograd n/m. Sve te gradove iste godine u savezu s papom Grgurom VII. vratio je Hrvatskoj njezin kralj Zvonimir.

Logično je bilo očekivati da će papa Grgur VII, koji je težio za jačanjem svoga utjecaja i moći u kršćanskoj Europi, prionuti uz onog kandidata za hrvatsko prijestolje, koji mu po smrti Krešimira IV. pruži najčvršće jamstvo za kontinuitet neiznevjeriva savezništva s Petrovom, što hoće reći rimskom, dakle i njegovom stolicom. Papine težnje bile su one oduvijek: duhovno pa i politički, kao nad kakvom zadrugom zbliženih kršćanskih država, ravnati Europom.

Brinući se poput vrhovnoga, ne samo duhovnoga oca, za svako pojedino kraljevstvo i vladara, kao i njegovi prethodnici od Ivana VIII. s Branimirom nadalje, on šalje sipontskog biskupa Gerarda, svog poslanika za Dalmaciju i Hrvatsku, da privoli i latinsko svećenstvo zajedno s pučanstvom u obalnim gradovima glasovati za Zvonimira koji je odista imao najveće šanse za prijesto, pogotovo nakon što je prihvatio papine želje i sugestije za savezništvom, vjernošću i suradnjom.

Krešimirov sinovac Stjepan, teško bolestan, bješe ionako iščezao s vidokruga, budući da se već bio sklonio u neki samostan da tamo premine u miru.

Tako, uz podršku Grgura VII, voljom većine hrvatskoga naroda s latinskim stanovništvom priobalnih gradova, negdje sredinom 1075. Zvonimir bi izabran rexom Croatiae et Dalmatiae - kraljem svih Hrvata.

Ime Zvonimir

Dopustite mi povrat na samo ime *Zvonimir*, o kojemu imamo više povijesnih podataka i oko kojega se možda najviše spore hrvatski i ini povjesnici, a od kojeg baštinimo čak deset povelja iz razdoblja od 1075-1087. Dirnimo stoga, usput, tek naše nacionalno jezikoslovlje i historiografiju. Po Petru Skoku Zvonimir (lat. Suinimir i Suenimir) hoće reći: glasovit; po pjesniku Bonifačiću Rožinu to je Zvanimir, jer se i jedan predio na Krku zove još danas Zvanimirovo.

Sadanji, sveprihvaćeni hrvatski oblik imena javlja se prvi put u *Bašćanskoj ploči*, oko 1100, potom u nespomenom 14. st. i to u Dodatku Ljetopisa "Kraljevstvo Hrvatâ" ili tzv. "Hrvatskoj kronici", a onda u djelu "Historia Salonitana Maior" - po nekima iz 13, po drugima iz 15. i 16. st. - u doslovnome obliku *Suonemerius* i *Suonimir*. Divne li - i po našem sadašnjem dešifriranju - semantičke osnove za krsno kovanje imena naših narodnih vladara koji - ne bez razloga - nose svojstvo, značenje i funkciju - možda čak i cilj! - svoje izdvojene osobnosti u hrvatskoj nam biografiji: *Domagoj*: onaj što *goji* dom; *Branimir*: koi *brani* mir; *Slavimir*: koi *slavi* mir; *Zvonimir*: onaj što ječi, pronosi i proslavlja jer i sâm - već u imenu - *zvoni* mir!

ODAKLE STIŽE? KOJI SU MU RODOSLOVNI KORIJENI?

Rodoslovlje Zvonimira

Zvonimir vuče gen iz loze Svetoslavića, po rodonačelniku Svetoslavu Surinji ili Suronji, sinu hrvatskoga kralja Stjepana Držislava. Zvonimirova baka, po mišljenju Račkoga i Barade, bila je Hicela, kćerka mletačkog dužda Petra II Orseola. (Orseoli, protjerani iz Venecije 1026. sklanjaju se kod ugarskih, tj. mađarskih kraljeva Arpadovića zajedno sa Suronjom koji vlada Vojvodstvom ili Dukatom Slavonije). Zvonimir kao ban Slavonskog dukata aliti banata (1060) ženi Helenu Lijepu, kćerku ugarskog kralja Bele I. Tako po jednom povjesniku; po drugom, Nadi Klaić, Zvonimir nije ban u Slavoniji koja je već od druge polovine X. st. sastavni dio Mađarske. Zvonimir je mogao banovati u Lici, Gackoj i Krbavi, pa prema tome biti hrvatski, potom i dalmatinski, ali ne i slavonski ban. Ali ban je bio, u to sumnje nema. A stranci - što oni kažu?

Američki povjesnik Imre Boba, mađarsko-poljskoga podrijetla, oslanja-jući se na popis iz 12. st. u *Kartularu* samostana sv. Petra u Selu (Sumpetar u Poljicima kraj Splita): Zvonimir je posljednji karizmatički hrvatski kralj "po milosti Božjoj", počevši od Budimira Svetopeleka (tj. Svatopluka) koji je 879-884. ujedinio sve rodovske kneževine i kraljevine Kraljevstva Hrvata. (Karizmatički je onaj kralj koji osim na svojem rodovskome dijelu ima vrhovnu i nedjeljivu vlast i nad svim drugim kraljevinama zajedničkog nasljednoga kraljevstva). Tko je pak Budimir Svetopelek?

Budimir Svetopelek ili Sventopolk, glava Velike Moravske sa sjedištem u Sirmiumu (današnjoj Srijemskoj Mitrovici) u srodstvenim je sponama s hrvatskim vladarima Panonske i Dalmatinske Hrvatske: najprije vladar Bosne, potom južne Velike Moravske i naposljetku između 879. i 882. "po milosti Božjoj" kralj kraljeva saveznog Kraljevstva Hrvata.

Potkraj svoga vladanja (oko 870-894), nakon što je na Duvanjskom polju utvrdio granice saveznih hrvatskih država i ustrojio crkvenu organizaciju, saveznoj Croatiaji vratio je sjevernu Malenu Moravsku i Češku, upravljajući tako golemim državnim teritorijem od Zakarpatja do Dunava i do Jadranskoga mora.

Kao vrhovni rex Croatiae, Sventopolk (isto što i Svatopluk) izmjenjuje poslanice i s papom Ivanom VIII. posredstvom svećenika Ivana koji je u isto vrijeme i u službi Branimira, vladara Bijele Hrvatske.

Po drugom opet strancu, bizantskome caru Konstantinu Porfirogenetu, Svatoplukov. Budimirov sin Sventopolk II. vlada Velikom Moravskom, što znači i cijelom Panonskom Hrvatskom, ali je istodobno velikaš u Karantaniji (današnjoj Koruškoj) i u Bavarskoj.

Ali Svatoplukovi-Budimirovi nasljednici ne vladaju kao vrhovnici saveznog Kraljevstva Hrvata. To poslanstvo sada preuzimaju i vrše vladari Primorske ili Bijele Hrvatske. Pa tako i kralj Tomislav. Kada on (Tomislav) ratuje, kako to zgodno kaže jedan suvremeni hrvatski povjesnik i pisac, s Mađarima i Bugarima u sjevernoj Hrvatskoj, on ne upada u strani teritorij i ne otima tuđe, nego "brani granice svoje hrvatske države koje se tada na-

laze na Dravi i Dunavu". Hrvatska se dakle tada s oko 2 milijuna stanovnika, kako to zaključuje Armin Pavić, prostire od Bara do istarskih visova i Dunava, a potomci Sventopolka-Budimira nisu Svetoslavići nego logično Sventopolkovići-Budimirovići koji priznaju vrhovnu vlast Trpimirovića i Krešimirovića sve do zadnjega u nizu, Sventopolkovića-Budimirovića što nosi ime Zvonimir. Onoga naime koji će kao suveren uspjeti nanovo sjediniti sve hrvatske zemlje u moćno, zajedničko Kraljevstvo Hrvatâ.

Kojim je - da zavirimo - krajevima i zemljama vladao Zvonimir prije krunidbe za kralja: kralja svih Hrvata?

Zvonimirov miraz

Prema podatku "Bečkog oslikanog ljetopisa" iz 1358, Zvonimir je već 1064. kralj Dalmatinske marke, što znači vojvodstva ili krajine.

Ali Dalmatinska marka ne pokriva samo područje današnje Dalmacije nego i kvarnersko otočje, odnosno Hrvatsko primorje. Povrh toga Dalmatinska marka obuhvaća i teritorij između Drave i Gvozda uključujući i Istru i banat Slavonije.

Oko 1063. međutim Ulrik I - istarsko-karantanijski markgrof ili krajišnik - od kvarnerskog otočja i dijela Istre (od Labina do Rijeke) te Hrvatskog primorja, koje ote Zvonimiru, oblikuje drugu Dalmatinsku marku ili vojvodstvo. No kako Zvonimir i Ulrik I. vjenčaše dvije sestre, kćerke mađarskoga kralja Bele I, oni međusobno bijahu pašanci (šogori, kako to običavaju reći naši kajkavci u Zagrebu). Po smrti Ulrika I, oko god. 1070, Zvonimir nanovo uspjeje manju - od pašanca otetu Dalmatinsku marku - pripojiti svojoj, daleko prostranijoj, Dalmatinskoj marki ili krajini. Otada, poslije 1070, po smrti bana Gojča, Zvonimir se u hrvatskim povijesnim ispravama spominje kao ban kralja Krešimira IV, i kao hrvatski vojvoda, stoga dakle suvladar Krešimirov na području Like, Gacke i Krbave. Zvonimir je istodobno kralj u Dalmatinskome vojvodstvu - kako to svjedoči jedan vatikanski natpis, a ban u Banskoj Hrvatskoj. Njegova je supruga kćerka Bele I, Helena Lijepa. A Bela I. je otac Ladislava, mađarskoga kralja kojeg proglasiše svetim a koji je utemeljio Zagrebačku biskupiju 1094. Taj Ladislav rodio se u Hrvatskoj - kako tvrdi Ritter Vitezović, u županiji Goričkoj, a djed mu Mihajlo bio je Hrvat. Dakle, i Bela I. bio je Hrvat, možda čak kraljevski prethodnik Zvonimira na hrvatsko-dalamtinskome prijestolju, a ženidbenim sponama s kraljevskom lozom Arpadovića popeo se i na ugarski prijesto, postao i mađarski kralj. Dakle i Helena Lijepa, Zvonimirova supruga, bila je Hrvatica kao i njezina sestra udata za Ulrika I, karantanijskog markgrofa, pa je stoga bilo sasvim prirodno a i opravdano očekivati da po baštinjenu, nasljednome pravu Zvonimir pretendira i na Ulrikovu Karantaniju, što hoće reći Korušku. Zašto? Zato što se Karantanija nalazila u sastavu njegova pradjedovskog Sventopolkova ili Svatoplukova Kraljevstva Hrvatâ. Ali i stoga -moramo i to navesti - što su u Karantaniji glavnu riječ vodili Kosegi, rodovsko plemstvo koje je s Hrvatima - seleći se iz Pretkavkazja - bilo s njima etnički izmiješano (Grafenauer) i pohrvatilo se. Ti pohrvaćeni Kosegi izabirali su i ustoličivali koruškoga vojvodu na Gosposvetskom polju nedaleko današnjega Klagen-

furta (Celovca). Oni su u tome obredu zadržali mnoge elemente nalik na rodovske običaje u Iranu, a i sama stolica za vojvodino ustoličenje na Gosposvetskom polju vrlo je slična stolici u Zakavkazju, u Hercegovini i Crnoj Gori - nekad Crvenoj Hrvatskoj, slična također i biskupskoj katridi na Krku. A Zvonimirovo ustoličenje, njegova krunidba za kralja?

Krunidba Dmitra Zvonimira

Zvonimir je u Solinu, 9. listopada 1075. po bizantskome a 1076. po rimskom računanju vremena, primio krunu vrhovnoga karizmatskog (što hoće reći milosnog) hrvatskoga kralja. Svečanost krunjenja zbila se u bazilici sv. Petra i Mojsija, a obavio ju je rimski opat Gebizon, poslanik pape Grgura VII. U nazočnosti primasa (prvostolnika) katoličke Crkve u Hrvatâ, nadbiskupa splitskog Lovre, uz biskupa zadarskog Stjepana, biogradskog Teodozija te drugih hrvatskih biskupa, župana i velikaša.

Opat Gebizon, nakon svečane mise, složnim izborom naroda i privolom svećenstva proglasi Dmitra Zvonimira za kralja Hrvatske i Dalmacije te ga, u ime pape Grgura VII, vrhovnog poglavara svekolikog kršćanskoga svijeta, predavši mu papin barjak urèsi znamenjima kraljevske časti i moći: žezlom, sabljom i krunom hrvatskih kraljeva od Tomislava nadalje.

Natpis na zidu oslikane papinske pismohrane u Vatikanu: "DEMETRIUS CROATIAE ET DALMATIAE DUX A GREGORIO VII PONT. MAX. PER LEGATUM REGALI TITULO AVOTUS ANNUM CENSUM B PETRO SE SOLUTURUM PROMITTIT." (Dmitar, vojvoda Hrvatske i Dalmacije, kojega je poslanik Grgura VII, Vrhovnog poglavara, uzvisio naslovom kralja, Blaženom Petru obećao namirivati godišnji prinos).

Podignute desnice okrunjeni kralj Hrvatâ izusti u toj zgodi svoju zavjernicu tekstom: "Ja Dmitar, koji se zovem i Zvonimir, s pomoću Božjom kralj Hrvatske i Dalmacije, obavezujem se, obričem i obećajem tebi, opate Gebizone, koji si mi podijelio kraljevsku krunu u ime papino da ću nepromijenjen vršiti sve što mi tvoja svetost bude naložila. U svem i svačem čuvat ću vjeru apostolskoj stolici i neopozivo ću braniti što su u ovoj kraljevini apostolska stolica i poslanici njezini odredili i što će još odrediti. Gojit ću pravdu, branit ću crkve i brinut ću se za prvijence, desetine i sve što ide crkvi. Nastojat ću oko življenja biskupa, svećenika, đakona i podđakona, da čisto i dostojno žive; štitit ću siromahe, udove i siročad; priječit ću nedopuštene brakove između rođaka, ustanovit ću zakonito vjenčanje prstenovanjem i blagoslovom svećeničkim, a ustanovljeno ne ću pustiti da se razriješi. Protivit ću se prodaji ljudi, te ću se s Božjom pomoću pokazati pravedan u svemu što je pravo. Uz to određujem po savjetu svih mojih velmoža da se svake godine na Uskrs plati sv. Petru iz kraljevske blagajne danak od dvjesto bizantskih dukata, te želim i nalažem da ovo čine i moji nasljednici. Osim toga poklanjam, prepuštam i potvrđujem apostolskoj stolici samostav sv. Grgura, koji se zove Vrana, i sve blago što ga ima: naime srebrni kovčeg, u kojem je sveto tijelo blaženoga Grgura, zatim dva križa, kalež i patenu, dvije zlatne krune draguljima obložene, evanđelje u srebro vezano; napokon još pokretna i nepokretna dobra (samostana) da bude taj samostan zauvijek

svratište poslanikâ sv. Petra i posve u vlasti njihovoj. Budući da je Bogu služiti isto što i kraljevati, predajem se i preporučuem u tvoje ruke mjesto u ruke sv. Petra i našega gospodara pape Grgura i njegovih nasljednika; i ovu zavjernicu potvrđujem prisegom. Ja dakle Dmitar Zvonimir, s Božjom pomoću i darom apostolske stolice kralj, bit ću od ovoga časa vazda vjeran sv. Petru i mojemu gospodaru Grguru i zakonitim mu nasljednicima, neću sudjelovati ni riječju ni činom da bud on ili buduće pape nakon njega ili poslanici njihovi život ili uda izgube, ili da budu zarobljeni; a savjet koji bi mi povjerovali, neću nikome na njihovu štetu otkriti. Kraljevstvo pak koje mi se predaje po tvojoj ruci, opate Gebizone, uzdržat ću vjerno te ga neću nikako odvratiti od apostolske stolice. Gospodara mojega papu Grgura i njegove nasljednike, a i poslanike papinske, ako dođu u moju oblast, primat ću časno i čestito ću s njima postupati i tako ih otpraviti, te otkle god bi me zvali, služit ću im bez krznanja, koliko ću moći. Tako mi Bog pomogao!"

Po obavljenoj krunidbi u kraljevim dvorima na Solinskome polju i u Splitu sazvan je veliki i mali sabor koji potraja nekoliko dana. I narod i svećenstvo, glagoljaško i latinsko, s plemstvom i velmožama jednoglasno - kako to prethodno, za krunjenja, proglasi i opat Gebizon - odabra Zvonimira za kralja svekolike Hrvatske. Odabra ga i prihvati ne voljom papinom nego Božjom milosti i voljom cjelokupnoga hrvatskoga naroda. Ne dakle nametnutim nego slobodnim, demokratskim činom.

Papa je, prema tome, Zvonimiru gospodar samo u duhovnome smislu, a Zvonimir je - kao posve samostalan suveren - samo pouzdan, solidaran i vjeran saveznik Papi.

U prisezi Zvonimirovoj nema ni slova o državno-pravnoj ovisnosti hrvatske države o Rimu. Papa je samo potvrdio i time internacionalizirao odluku, izbor i volju hrvatskoga naroda. Zvonimir je sada - pripojivši Kraljevini Hrvatskoj i priobalne predjele hrvatskoga Juga, tj. bizantsku Dalmaciju - odista ozbiljio integralnu Hrvatsku, obračunavši s dugovječnim i kobnim hrvatsko-dalmatinskim dualizmom. A Zvonimirova kruna, dobivena od pape za svega 200 zlatnika što je praktički cijena za pet bijelih konja u Zadru onog doba, ostala je — kako ističe dr. Nada Klaić — "ustavna podloga za sve vladare od 1075. do 1918".

Svojim priklanjanjem papi, Zvonimir je kao i njegovi veliki prethodnici Sventopolk-Budimir i Branimir, da ne spominjemo druge, izvršio najbolji mogući izbor u doba kada Hrvatsku nastoje porobiti s jedne strane Mađari, s druge Mlečani i Bizant. Prijanjajući uz papu, on je kao kršćanski vladar dobio moćna saveznika, branitelja i štit ponajprije pred spomenutim kršćanskim narodima i to ne samo na duhovnome nego i na političkom planu. Tome svom dalekosežnome i mudrom strateškome i političkom potezu Zvonimir nije žrtvovao svoju unutarnju samostalnost ponašanja u vlastitome domu. On djelotvorno ljubi, pomaže i štiti svoj hrvatski narod i njegove nacionalne odlike.

Nije protivnik nego prijatelj glagoljanja i glagoljaša. Potvrda je tome i njegova odluka da svoje zemljišne posjede na otoku Krku širokogrudno daruje ne latinašima nego glagoljašima: benediktinskoj opatiji sv. Lucije u Jurandvoru nedaleko Baške.

Zvonimir je znao da, braneći glagoljicu, brani i pomaže temeljnu kul-

turnu odliku hrvatske narodne samobitnosti te stoga svojim i jezikom i pismom na *Bašćanskoj ploči* (kamenu dokumentu darovnice iz oko godine 1100) daje ili otvara priliku upisati svoje izvorno narodno ime i funkciju: Z'v'nimir kral' hr'vat'ski.

Bašćanska ploča besjedi: "V ime Otca i Sina i Svetago Duha Az opat Držiha pisah se o ledine juže da Zvānimir kralj hrvatski v dni svoje v svetuju Luciju Mi župan Desimra Krbavê Mrâtinac Lucê Pribinega sâ posâl Vinodolê Jakov v otoce Da iže to poreče klni i Bog i 12 apostola i 4 evanjelisti i svetaja Lucija Amen Da iže sdê živet Moli za nje Boga Az opat Dobrovit z'dah crekav siju i svojeju bratiju s devetiju v dni kneza Kosmâta obladajućago vsu Krajinu I beše v ti dni Mikula v Otočci Sa Svetuju Luciju jedino." U suvremenom hrvatskom jeziku to glasi: "U ime Oca i Sina i Svetoga Duha. Ja opat Držiha pisah ovo o ledini koju dade Zvonimir, kralj hrvatski, u svoje dne, Svetoj Luciji, a svjedoče mi Desimir, župan u Krbavi, Martinac u Luci, Pribineg, zastupnik u Vinodolu, (i) Jakov na otoku.

Tko to poreče, neka je proklet od Boga i dvanaest apostola i četvorice evanđelista i svete Lucije. Amen. Tko ovdje živi, nek moli Boga za nj. Ja opat Dobrovit sazdah ovu crkvu, s devetero svoje braće, u dane kad knez Kuzma vladaše svom Krajinom. A bje, u te dane, (Sveti) Mikula u Otočcu sa Svetom Lucijom jedno."

Zvonimir je po tome prvi naš vladar ubilježen jezičnim i pismenim oblikom po duhu, govoru i običaju svojih djedova, uz svekoliku registraciju povijesnih odrednica doba. I to nas jača u uvjerenju da imaju pravo i Barada i Kniewald i suvremenik nam Marko Japundžić kada kažu da su Hrvati najmanje dvije stotine godina prije sv. Braće Ćirila i Metoda imali bogoslužje na svome materinjem, starohrvatskome jeziku, a tome usporedo - pretpostavljamo - i svoje autohtono, samoniklo nacionalno pismo koje će, poglavito u Krčkoj i Ninsko biskupiji, ljubomorno čuvati sve do u II. polovinu XIX. stoljeća.

Službi mi na ponos pripomenuti ovom prilikom kako se glagoljica u hrvatskome narodu i svijetu uopće ugasila baš u mome rodnom selu: u Kalima na otoku Ugljanu, samo pet kilometara sučelice mletački dirigiranu Zadru, Ljeta Gospodnjega 1873, a u svom dječastvu i prvog mladičkoj dobi ja sam i sâm kao ministrant jednom hrvatskom glagoljašu, prečasnome Don Ivi Baruliću, glagoljao i u godinama po II. svjetskom ratu: "Vnidu k oltarju Božju - k Bogu veselećumu junost moju."

Laž je stoga, povijesna neistina i kleveta, da je Zvonimir bio neprijatelj glagoljice. Jednako tako nema povijesnoga dokaza ni da su to bili drugi hrvatski vladari. Da hrvatski vladari nisu štitili glagoljicu, odavno bi ona s jezikom bila iščezla s pozornice našeg nacionalnog biti kao što je iščezla gotica s gotskim jezikom, potisnuta od latinice, iako su već u IV st. Germani posjedovali Bibliju i druge bogoslužne knjige na svome pismu i jeziku. Samo Hrvati uspjeli su i svojim jezikom i pismom tako dugo ostati svoji na svome, iako neprekidno potiskivani i plavljeni od Carigrada i od Rima - ne manje i od Germana - i njihovih nacionalnih pisama i jezika.

Kralj Zvonimir kao i njegovi prethodnici pomagao je glagoljaše. On je neposredno po svojoj krunidbi u Solinu, već krajem 1075. ili tijekom 1076, na splitskom saboru potvrdio odluku da se obnovi glagoljaška Ninska bisku-

pija. Ta odluka važnija je to više što se ninska jurisdikcija, tj. crkveno pravo vlasti Ninske biskupije nekad protezalo na svekoliko Kraljevstvo Hrvatâ. Sad više nije nad Hrvatima vladala Akvilejska ili Oglejska patrijaršija, koja je ranije bila u sastavu Hrvatskoga kraljevstva, nego je Ninska biskupija bila izravno podređena papi u Rimu. A i dvorski hrvatski biskup nije više biskup svih Hrvata nego rezidencijalni biskup u Biskupiji kraj Knina.

Zvonimir, kao mudar i dalekovidan rex, vrši strateški potez preustrojenja crkvene hijerarhije u zemlji: on Splitu određuje prvo mjesto u episkopatu svoje države, imenujući njegova natpastira Lovru "preuzvišenim nadbiskupom cijele Dalmacije i Hrvatske", dakle "primasom Croatiae". Nadbiskup Lovro iskazao se vrlo privrženim pristašom i Krešimira IV. i Zvonimira kao i njihove državne politike. Jamačno nismo daleko od istine kažemo li da je bio Hrvat i po svoj prilici glagoljaš kao i njegov prethodnik za Branimirova vremena, ninski biskup Teodozije. Nadbiskup Lovro zdušno se zauzimao za obnovu Ninske biskupije i u drevnu Teodozijevu, kasnije Grgurevu sjedištu (Ninu) predvodio je kao primas tamošnji metropolitanski sinod.

Stoji dakle usporedba: Teodozije iz 879. Branimiru i Sventopolku odista je značio ono što sada, dva stoljeća kasnije, Zvonimiru znači Lovro: prijatelj, savjetnik, pomagač u svakom državnom, crkvenom i političkom koraku, smjernici i djelu.

Zvonimir nema fiksne prijestolnice: poput kakva nomada stoluje on u Splitu, Solinu, Klisu, Bihaćima, Šibeniku, Ninu, Biogradu na moru. Potkraj života Zvonimir kraljuje u Kninu.

Kao obiteljski čovjek ima sina Radovana, koji je rano preminuo, i kćerku Klaudu ili Kladiju koju je vjenčao s hrvatskim plemićem Vonihom iz plemena Lapuh (Lapčana) u Ravnim kotarima između Benkovca i Biograda. Klauđa je kao kraljeva kći dobila od oca u miraz grad i župu Karin.

Zvonimir je svojom politikom osigurao mir Kraljevstvu Hrvatâ. U papi Grguru VII. imao je solidarna saveznika i zaštitu. Budući da se nitko u doba njegova kraljevanja nije usudio napasti ga, on se mogao posvetiti nutarnjem uređenju svoje države, isposlovavši, već na samome početku, da se Normani povuku iz njezina južnog, priobalnog dijela. Bio je tako apsolutni gospodar na prostranome području od Istre do Drave i zemlje Neretvana na jugoistok. Vladao je u miru, s rijetkim neprilikama kao onom 1079. u svezi s knezom Vecelinom u Istri, koji je bio podanik i pristalica njemačkog cara Henrika IV, protiv kojega je papa Grgur VII. vodio žestoke bitke prije pod Rimom a potom u Koruškoj 1082. Upravo te, godine 1082, Zvonimir se kao saveznik Normana bio upleo u sukob protiv Bizanta i Venecije, pridonijevši pobjedi nad oba protivnika, pomogao Robertu Guiskardu zaposjesti bizantski Drač 1083. te potući mletačko brodovlje kod Krfa 1084. (Vladimir Nazor, daleki njegov potomak a naš dojučerašnji suvremenik, to će mu dostojno honorirati!).

Falsifikat je međutim tvrdnja da je Zvonimir svojom vojskom pomogao papi i njegovu savezniku mađarskom kralju Ladislavu u Koruškoj, boreći se protiv Henrika IV. i njegova vojvode Leopolda. Isto je tako naknadna književna maštarija hrvatskog pisca Tomašića (koju je do smrti podržavao povjesnik Stipe Gunjača) da je Zvonimir ubijen od "Slovinaca", svojih vlastitih

sunarodnjaka, na Petrovu polju zato što je - navodno - zapovjedio dići hrvatsku vojsku i uputiti je u Svetu zemlju da oslobode Spasiteljjev grob. Ni car ni papa nisu Zvonimiru mogli uputiti poziv za pohod na Svetu zemlju, budući da tadanji poglavar Crkve Urban II. kao ni car Aleksije nisu pomišljali na kržarsku vojnu niti su vodili ikakav rat u Palestini, to više što je bizantski car bio u to vrijeme pod papinim prokletstvom pa je stoga nemoguća bila ma koja njihova zajednička vojna akcija. Stoji naprotiv drugi, provjeren te neosporiv historijski fakt: papa je uvijek djelotvorno pomagao Zvonimiru. Dokazuje to i slučaj s ranije već spomenutim istarskim knezom Vecelinom. Bdijući nad Hrvatskom i štiteći Zvonimira, papa Grgur VII. izričito opominje Henrikova nasrtljivca: "Veceline, plemeniti viteže! Znaj da ti se čudimo što se ti, koji si odavna obrekao vjeru sv. Petru i nama, spremaš na onoga koga je apostolska vlast postavila za kralja u Dalmaciji. Stoga te opominjemo i u ime sv. Petra zapovijedamo ti da se više ne usudiš podići oružje na ovoga kralja. Što god učiniš njemu, znaj da si učinio apostolskoj stolici..."

Za doba Kralja Zvonimira

Zvonimir je odista bio uzorit hrvatski kralj. Pravednik, čestit i od riječi muž, nije pogazio svoje zavjernice Pontifeksu. Do kraja, nezakazivo, branio je Crkvu, štitio právo i pravdu (čak i protiv sebe i svojih ranijih odluka!), zauzimao se za siročad i udovice, bdio nad čistoćom svećeničkoga života, čuvao zakonitost braka, protivio se prodaji ljudi u ropstvo. Riječju: bio je borcem, jamcem i čuvarom sretna kršćanskoga i građanskog života, pravdoljubiv i slobodoljubiv rex. Pomagao je svećenstvo, poglavito glagoljaško, štitio kulturu i drevno hrvatsko pismo. Poput Krešimira IV. unapređivao je graditeljstvo, podižući nadasve bogomolje. Prva među njima, započeta još za Krešimira IV. ona je na Kninskom polju, u Biskupiji nedaleko Knina, dovršena 1078. na slavu i u čast Blaženoj Djevici Mariji: stolna crkva hrvatskoga biskupa, kako se zvao kninski episkop s jurisdikcijom sve do Drave, koji je inače bio predstojnik kraljevske pisarne s punomoću izdavanja poveljâ i ispravâ u ime samog kralja. Još od Krešimirova vremena opstojale su uz Kninsku i Ninska i Biogradska biskupija, a sad, od Zvonimirova zemana, prvu ulogu - kako već rekosmo - igrat će Splitska nadbiskupija, sjedište "primasa Dalmacije i Hrvatske". Hrvatska Zvonimirova doba bila je moćno, sređeno i bogato kraljevstvo koje je uživalo ugled tadanjega svijeta. Cvalo je njezino nacionalno gospodarstvo s bujnim poljodjelstvom i stočarstvom, s brojnim zanatima u rastu, posebno u gradovima, kako priobalja tako i unutrašnjosti zemlje.

Više izvora, domaće i strane proveniencije pretežno kasnijega nadnevka, potvrđuju tu činjenicu. Dostatno bi bilo spomenuti *Kronike križarskih vojni*, iz pera Joinvillea i Villehardouina, francuskih ljetopisaca (križara!) s početka 13. stoljeća: "Naša vojska dospje pred Zadar u Hrvatskoj u predvečerje svetog Martina i ugleda grad opasan visokim zidinama i uznositim kulama. Uzalud ćeš tražiti ljepše mjesto pod suncem ili snažnije branjeno ili s

većim blagostanjem. Čim ga hodočasnici spaziše, ostadoše zapanjeni i jedan drugome govorašu: 'Može li se uopće takav grad zauzeti silom, ako sâm Bog ne pritekne u pomoć?'"

Iz Zvonimirova vremena baštinitimo među ostalim i *Kartular* sv. Petra u Selu, poznat kao *Supetarski kartular* iz poljičkoga primorja, zbornik poveljâ koje se odnose na istoimeni benediktinski samostan a uz arhiv benediktinki Sv. Marije u Zadru predstavljaju najdragocjeniji izvor podataka za razdoblje naših narodnih vladara.

Spomen na Zvonimira čuva hrvatski narod i preko usmene predaje pu-ka koji o miru, moralu, građanskoj sigurnosti i blagostanju za njegove vladavine svjedoči i svojom izričitom, doslovce ovakvom listinom: "I osta kraljem Zvonimir koji poštenu kralj, sin dobroga spomenuća, poče crkve ve-oma štovati i ljubiti. I poče dobre pomagati, a progoniti zle. I bi od svih dobrih poljubljen, a od zlih nenavijen, jer ne mogaše zla vidjeti. I tako ne biše on za Hrvate, zašto oni ne će da budu dobrotom pridobiveni nego su bolji pod strahom. I za dobroga kralja Zvonimira biše vesela sva zemlja, jer biše puna i urešena svakoga dobra i gradovi puni srebra i zlata. I ne bojaše se ubogi da ga izjede bogati, a ne jaki da mu uzme jaki, ni sluge da mu učini nepravo gospodin...I tako veliko bogatstvo biše u Zagorju kao u Primorju za pravednoga kralja Zvonimira. I biše puna zemlja svakoga blaga i biše više vrijedna uresa na ženama i mladim ljudima i na konjima, više ner inada (nego što vrijedi) sve imanje."

I puk zaključuje u završnici: "I zemlja Zvonimirova biše obilna svakom raskoši, nit se koga bojaše, nit jim nitkore mogaše nauditi, razmi (osim) gnjev gospodina Boga, koji dođe svrhu ostatka njih, kako pismo govori: 'Oci zobahu kiselo grožđe a sinovom zubi utruše.'"

No ono po čemu će Zvonimir, posljednji veliki kralj Hrvatâ - ujedinitelj svekolikoga hrvatskog Sjevera i Juga - živjeti u povijesti naše državne i narodne biografije bit će njegova nazočnost i imenom i činom u krsnoj listini hrvatske pismenosti, književnosti, práva i kulture, ispisanoj dlijetom u kamen *Bašćanske ploče* po kojoj znamo tko, gdje i što smo već zamagljene 1100, kada su još u sjeni duboke srednjovjekovne pomrčine živjeli mnogi, poglavito slavenski narodi, kad se tek budila u kulturi velika kršćanska Europa.

Bašćanska ploča naš je kolektivni matični list, karta nacionalnog nam indentiteta, matrikula hrvatskog zaplova u povijest. Ove godine dična nam Zvonimira, ali i Kukuljevića i drugoga, zaslužnog i slavnog Ivana, gospara Điva Gunudlića, kada se još jednom, po ne znam koji put, pokušava osporiti, izmiješati i prekrstiti, što nije manje no oduzeti, ime i identitet naše materinje riječi i jezika, Zvonimirova darovnica crkvi sv. Lucije nad Baškom utrostručenim sjajem svijetli nam i kao neutrniv alibi za samosvjesnost i kao najtvrdi, kamen povijesni štit.

Svega izrečenoga radi Zvonimir, dobri i pravedni nam kralj, sudbinski duboko bije u svijesti i u srcu svih čestitih Hrvata, posebno u slovu ne sitna broja pisaca: Velimira Deželića starijeg kroz roman "U pandžama lava", Franje Markovića kroz dramu "Zvonimir, kralj hrvatski i dalmatinski", Eugena Kumičića s romanom "Kraljica Lepa" itd. sve do svuremenika nam T. J. H. Mara u prikazanju "Ogledalo slave Hrvata" 1980.

U potresu ganuća naslovljenu "Pred kraljevskom pločom u Baški", jedno s mrtvim pretkom bugari ojađeni Silvije Strahimir Kranjčević:

*Ne pjevajte poljem cvjetnim
Laku pjesmu: "nina-nena";
Poturite rad'je glavu
I panite na koljena!
Il zar evo ne vidite,
Baš u srce gdje vas dira
Jedna duga zraka žarka
Sa imena Zvonimira?!*

.....

*Pružimo si bratske ruke
Rastrgane iz daljine,
Iskopajmo grob si velik
S kraja na kraj domovine,
I lezimo u njegov mirno,
Kao braća zagrljeni;
Udruženi jednim srcem
I zanačjek sjedinjeni!*

*Vrh mogile ja ću silne
Udariti natpis gore:
Čudna slova, ploču čudnu
Za povjesne razgovore!
Šta nas briga - neka u sve
Začudene oči gvire...
...Aj mi ćemo spavat skupa,
Kralju Dmičre Zvonimire!*

Ili Nazor, bard, s fanfarom "Hrvatskih kraljeva" koji u "Zvonimirovoj lađi" metaforički sklada golgotski usud svoje i naše Arvacke Arvatâ:

*Još je tu. - Na tvrđoj siki
Jošte leži nasukana.
Osamstoto minu ljetu,
Što je mlate sa svih strana.*

*Što je lome i drmaju
Burni vali i oluje.
Slomila se, prignula se:
Na pijesku je - al'još tu je!*

*Pokraj Drača i Sasena,
Blizu Krfa, pred Avlonom
Borila se ona slavno
I s galijom i s dromonom.*

*Konop zuji u vjetrini:
- Ko lanac sam gvozden bio,
Kad o meni, svet, slobodan,
Kockasti se barjak vio. -*

*Škriplje krma: - Gdje si sada,
Snažna ruko kormilara?
Zašto, more, uvijek na me
Tvoj se ljuti bijes obara? -*

*I lađa se zdvojno trza:
- Zar da ovdje tužno gnijem?
Dignite me: neka dipnem,
Nek zajedrim morem tijem! -*

*Snažno o nju udaraju
Vjetar, talas i oluje.
Slomila se, prignula se:
Na pijesku je - al'još tu je!*

ZVONIMIR THE GOOD, KING OF THE CROATS

In commemoration of the nine hundredth anniversary of the death of King Zvonimir (1089), the political conditions of Croatia and Europe during his reign are discussed in a poetic style and the king's genealogy is presented. It is known that Zvonimir's crown was sent by Pope Gregory VII and delivered by Abbot Gebizon who presided at his coronation in 1076. This had great significance in consolidating King Zvonimir's political power and extending his kingdom from the Drava River to the Adriatic Sea. One of Zvonimir's accomplishments was to lend his support to clerical Glagolitic traditions. He is the first Croatian king whose name has come down to us as written in the ancient Slavic alphabet and language.